Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (kolmas koda)

1. oktoober 2020*

Eelotsusetaotlus – Euroopa Liidu finantshuvide kaitse – ELTL artikkel 325 – Kriminaalmenetlus, mis puudutab osaliselt Euroopa Liidu eelarvest rahastatavate toetustega seotud pettusi – Liikmesriigi õigus, mis ei võimalda riigi asutustel kriminaalmenetluses nõuda toetuste tagasimaksmist, et hüvitada rikkumisega tekitatud kahju

Kohtuasjas C-603/19,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Špecializovaný trestný súdi (kriminaalasjade erikohus, Slovakkia) 24. juuli 2019. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 9. augustil 2019, kriminaalasjas, milles süüdistavad on

TG,

UF,

menetluses osalesid:

Úrad špeciálnej prokuratúry Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky,

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Košice,

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Vranov nad Topľou,

Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny Michalovce,

EUROOPA KOHUS (kolmas koda),

koosseisus: koja president A. Prechal, kohtunikud L. S. Rossi, J. Malenovský, F. Biltgen ja N. Wahl (ettekandja),

kohtujurist: J. Kokott,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades kirjalikku menetlust,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

– TG ja UF, esindaja: advokát M. Kráľ,

– Úrad špeciálnej prokuratúry Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky, esindaja: J. Palkovič,

* Kohtumenetluse keel: slovaki.

– Slovakkia valitsus, esindajad: B. Ricziová ja M. Kianička,

– Tšehhi valitsus, esindajad: M. Smolek, J. Pavliš ja J. Vláčil,

– Rumeenia valitsus, esindaja: E. Gane,

– Euroopa Komisjon, esindajad: J. Baquero Cruz, A. Bouchagiar ja A. Tokár,

arvestades pärast kohtujuristi ärakuulamist tehtud otsust lahendada kohtuasi ilma kohtujuristi ettepanekuta,

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlus puudutab küsimust, kuidas tõlgendada järgmisi õigusnorme: ELTL artikkel 325, Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklid 17 ja 47, nõukogu 21. juuni 1999. aasta määruse (EÜ) nr 1260/1999, millega nähakse ette üldsätted struktuurifondide kohta (EÜT 1999, L 161, lk 1; ELT eriväljaanne 14/01, lk 31), artikli 38 lõike 1 punkt h koostoimes komisjoni 11. juuli 1994. aasta määrusega (EÜ) nr 1681/94 eeskirjade eiramise ja valesti makstud summade sissenõudmise kohta struktuuripoliitika rahastamisel ning infosüsteemi loomise kohta selles valdkonnas (EÜT 1994, L 178, lk 43; ELT eriväljaanne 14/01, lk 23), Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta direktiiv 2012/29/EL, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK (ELT 2012, L 315, lk 57), nõukogu 7. mai 1998. aasta määruse (EÜ) nr 994/98, milles käsitletakse Euroopa Ühenduse asutamislepingu artiklite 92 ja 93 kohaldamist teatavate horisontaalse riigiabi liikide suhtes (EÜT 1998, L 142, lk 1; ELT eriväljaanne 08/01, lk 312), artikkel 2 koostoimes komisjoni 12. jaanuari 2001. aasta määruse (EÜ) nr 69/2001, mis käsitleb EÜ […] artiklite 87 ja 88 kohaldamist vähese tähtsusega abi suhtes (EÜT 2001, L 10, lk 30; ELT eriväljaanne 08/02, lk 138), artikli 2 lõikega 2, Brüsselis 26. juulil 1995 allkirjastatud, Euroopa Liidu lepingu artikli k.3 alusel koostatud Euroopa Ühenduste finantshuvide kaitse konventsioon (EÜT 1995, C 316, lk 49; ELT eriväljaanne 19/08, lk 57, edaspidi „finantshuvide kaitse konventsioon“) ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuli 2017. aasta direktiiv (EL) 2017/1371, mis käsitleb võitlust liidu finantshuve kahjustavate pettuste vastu kriminaalõiguse abil (ELT 2017, L 198, lk 29).

2 Taotlus on esitatud TG ja UFi (edaspidi „süüdistatavad“) suhtes algatatud kriminaalmenetluses seoses asjaoludega, mis võivad endast kujutada osaliselt Euroopa Liidu eelarvest rahastatud toetusi puudutavat pettust.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

3 Vastavalt määruse nr 1260/1999 artikli 38 lõike 1 punktile h:

„Ilma et see piiraks komisjoni vastutust Euroopa ühenduste üldeelarve rakendamise eest, vastutavad abi finantskontrolli eest eelkõige liikmesriigid. Sel eesmärgil tuleb neil võetavate meetmete raames teha järgmist:

[…]

h) nõuda tagasi summad, mis on kaotatud avastatud eeskirjade eiramiste tulemusel, ja nõuda vajaduse korral viivist.“

4 Direktiivi 2012/29 artikli 1 lõige 1 näeb ette:

„Käesoleva direktiivi eesmärk on tagada, et kuriteoohvrid saavad asjakohast teavet, tuge ja kaitset ning et neil on võimalik osaleda kriminaalmenetluses.

[…]“.

5 Vastavalt selle direktiivi artikli 2 lõike 1 punktile a:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

a) „kuriteoohver“ –
   i) füüsiline isik, kes on kannatanud kahju, sealhulgas füüsilist, vaimset või emotsionaalset kahju või kandnud varalist kahju, mille on otseselt põhjustanud kuritegu;
   ii) sellise isiku pereliige, kelle surma kuritegu otseselt põhjustas, ja kes on selle isiku surma tagajärjel kahju kannatanud“.

6 Määruse nr 994/98 artikli 2 „Vähese tähtsusega abi“ lõikes 1 on sätestatud:

„Komisjon võib käesoleva määruse artikli 8 kohaselt vastuvõetud määrusega otsustada, et ühisturu arengut ja toimimist arvesse võttes ei vasta teatav abi kõigile asutamislepingu artikli 92 lõikes 1 sätestatud kriteeriumidele ning on seetõttu vabastatud artikli 93 lõikes 3 sätestatud teatamiskohustusest, tingimusel et samale ettevõttele konkreetse tähtaja jooksul antud abi ei ületa teatavat kindlaksmääratud summat.“

7 Määruse nr 69/2001 artikli 2 lõikes 2 oli sätestatud:

„Ühele ettevõttele antava vähese tähtsusega abi kogusumma ei ületa kolme aasta jooksul 100 000 eurot. Seda ülemmäära kohaldatakse abi vormist või eesmärgist olenemata.“

Slovakkia õigus

8 Seaduse nr 301/2005 kriminaalmenetluse seadustiku kohta (zákon č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok) põhikohtuasjas kohaldatava redaktsiooni (edaspidi „kriminaalmenetluse seadustik“) §-s 46 on sätestatud:

„(1) Kannatanu on isik, kellele on kuriteoga tekitatud kehavigastusi või varalist, mittevaralist või muud kahju või kelle muid seadusega kaitstud õigusi või vabadusi on ohustatud või kahjustatud. Kannatanul on käesolevas seaduses ette nähtud juhtudel õigus väljendada oma nõusolekut kriminaalmenetluse alustamiseks, nõuda kahju hüvitamist, taotleda menetlustoimingute, sealhulgas täiendavate menetlustoimingute tegemist, esitada tõendeid, tutvuda toimikuga ja seda analüüsida, osaleda põhimenetluse kohtuistungil ja apellatsioonimenetluste avalikel kohtuistungitel ning kokkuleppemenetluses, esitada märkusi tõendite kogumise kohta, esitada nõudeid ja esitada kaebus vastavalt käesolevas seaduses ette nähtud võimalustele. Kannatanul on õigus saada kogu kriminaalmenetluse jooksul teavet menetluse käigu kohta. Selle teabe esitab kriminaalmenetlust toimetav asutus või kohus, kelle poole on pöördutud; selleks vajalikud kontaktandmed edastatakse kannatanule. Teavet kriminaalmenetluse käigu kohta ei anta, kui see võib kahjustada kriminaalmenetluse eesmärki.

[…]

(3) Kannatanu, kellel on seadusest tulenev õigus süüdistatava poolt toime pandud kuriteoga tekitatud kahju hüvitamisele, võib samuti paluda kohtul süüdimõistvas otsuses kohustada süüdistatavat kahju hüvitama; kannatanu peab seda taotlema hiljemalt enne eeluurimise või kiirendatud eeluurimise lõppu. Taotlusest peab selgelt ilmnema taotletava hüvitise põhjendused ja suurus.

[…]“.

9 Selle seadustiku § 287 lõikes 1 on ette nähtud:

„Kui kohus mõistab süüdistatava süüdi kuriteos, millega tekitati teistele isikutele § 46 lõikes 1 osutatud kahju, kohustatakse teda kohtuotsuses üldiselt ka hüvitama kannatanule kahju, kui viimane kasutas oma õigust nõuetekohaselt ja õigel ajal. Kohus kohustab süüdistatavat alati hüvitama hüvitamata kahju terves ulatuses või osaliselt, kui selle summa on toodud ära süüdistatava süüdi mõistva kohtuotsuse resolutsioonis näidatud teo kirjelduses või kui hüvitis hõlmab tahtlikule vägivallakuriteole järgnenud mittevaralise kahju vastavalt eriseadusele, osas, milles kahju ei ole veel hüvitatud.“

10 Kõnealuse seadustiku § 288 lõige 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Kui tõendite kogumine ei õigusta kahju hüvitamise kohustuse kehtestamist või kui kahju hüvitamise kohustuse üle otsustamiseks tuleks koguda tõendeid, mis väljuvad kriminaalmenetluse vajadustest ja seda pikendavad, suunab kohus kannatanu tsiviilkohtusse või vajaduse korral teise pädevasse asutusse.

[…]“.

11 Seaduse nr 300/2005 karistusseadustiku kohta (Zákon č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon) põhikohtuasjas kohaldatava redaktsiooni §-s 261 „Euroopa ühenduste finantshuvide kahjustamine“ on sätestatud:

„(1) Võltsitud, ebaõige või mittetäieliku dokumendi kasutamise või esitamise eest või kohustuslike andmete esitamata jätmise eest või Euroopa ühenduste üldeelarve, Euroopa ühenduste poolt hallatava eelarve või Euroopa ühenduste nimel hallatava eelarve vahendite kasutamise eest muul eesmärgil kui algul kindlaksmääratud eesmärgid, mis teeb võimalikuks selle eelarve vahendite ebaseadusliku kõrvalejuhtimise või omandamise, karistatakse kuuekuulise kuni kolmeaastase vangistusega.

(2) Süüteo toimepanijat karistatakse ühe- kuni viieaastase vangistusega, kui ta paneb toime lõikes 1 nimetatud süüteo,

a) tekitades sellega olulist kahju,

b) tegutsedes konkreetsel eesmärgil, või

c) sooritades eriti raskeid tegusid.

(3) Süüteo toimepanijat karistatakse kolme- kuni kaheksa-aastase vangistusega, kui ta paneb toime lõikes 1 ette nähtud süüteo, tekitades sellega suurt kahju.

(4) Süüteo toimepanijat karistatakse seitsme- kuni kaheteistkümneaastase vangistusega, kui ta paneb toime lõikes 1 nimetatud süüteo,

a) tekitades sellega eriti suurt kahju või

b) tegutsedes kuritegeliku ühenduse liikmena.“

12 Seaduse nr 523/2004, millega kehtestatakse haldusasutuste eelarve-eeskirjad (zákon č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy), § 31 kohaselt on juriidiline või füüsiline isik, kes on rikkunud finantsdistsipliini, kohustatud tagastama vahendid eelarvesse, kust need maksti või võeti ning seda finantsdistsipliini rikkumisele vastavas summas; ta peab maksma ka sunniraha.

13 Seaduse nr 40/1964, millega kehtestatakse tsiviilseadustik (zákon č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník v relevantnom znení), § 420 lõige 1 näeb ette:

„Igaüks vastutab kahju eest, mida ta on oma seadusjärgseid kohustusi rikkudes tekitanud.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

14 Põhikohtuasi käsitleb kahe füüsilise isiku suhtes toimetatavat kriminaalmenetlust, milles neid süüdistatakse tegudes, mis võivad endast kujutada osaliselt liidu eelarvest rahastatavate toetustega seotud pettust. Põhikohtuasjas menetletav süütegu pandi toime kahes hankemenetluses, mille algatas vastavalt 2005. ja 2006. aastal Ústredie práce sociálných vecí a rodiny (töö-, sotsiaal- ja perekonnaküsimuste amet, Slovakkia) ja milles paluti esitada taotlusi toetuse saamiseks, et edendada töökohtade loomist mikroettevõtjates ja töökohtade loomist erivajadustega inimestele kaitstud kontorites ja töökohtades. Esimene hange andis õiguse ühekordsele toetusele, samas kui teine hange andis õiguse toetusele põhjendatud kulude hüvitamise vormis. Viimati nimetatud toetust rahastas 75% ulatuses Euroopa Sotsiaalfond.

15 Ajavahemikus maist 2005 kuni märtsini 2006 asutasid süüdistatavad 19 äriühingut, milles nad olid osanikud ja juhatajad. Üheksa nendest äriühingutest toetust ei saanud. Ülejäänud kümme said seevastu toetusi kogusummas 750 613,79 eurot, millest tegelikult maksti välja 654 588,34 eurot, sealhulgas 279 272,18 eurot liidu eelarvest.

16 Pärast kõnealuste toetuste maksmist loovutasid süüdistatavad oma osaluse asjasse puutuvates äriühingutes kolmandale isikule, misjärel lõpetasid need äriühingud igasuguse tegevuse. Nende suhtes kriminaalmenetluse algatamise kuupäeval ei asunud äriühingute vara enam nende samade äriühingute ruumides, mis kustutati automaatselt äriregistrist.

17 Kõnealuste toetuste maksmise ajal töötas neis äriühinguis kokku 107 puudega isikut, kelle puhul nad täitsid nõuetekohaselt oma töötasu ja sotsiaalkindlustusmaksetega seotud kohustused. Siiski ei aidanud nende töötajate töö toetustaotlustes esitatud eesmärkide saavutamisele kaasa. Ekspertarvamuse kohaselt oli tegemist fiktiivse tööga.

18 Süüdistatavad juhtisid asjaomaseid äriühinguid tsentraliseeritult ühest äriühingust, mis asus Košices (Slovakkia) samal aadressil kui süüdistatavate alaline elukoht. Igas äriühingus olid süüdistatavad määranud töötaja direktori ametikohale.

19 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et süüdistus puudutab üksnes äriühinguid, kellele toetus tegelikult anti ja ka välja maksti ehk kokku kümmet äriühingut.

20 Úrad špeciálnej prokuraúry Generálnej prokuratúry Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky (eriprokuratuuri büroo Slovaki Vabariigi peaprokuratuuri juures, edaspidi „eriprokuratuuri büroo“) süüdistuse alusel alustati kriminaalmenetlust süüdistatavate kui nende äriühingute osanike ja juhatajate suhtes. Úrady práce sociálných vecí a rodiny (töö-, sotsiaal- ja perekonnaküsimuste ameti bürood), kes on põhikohtuasjas kannatanud, nõudsid eeluurimise etapis süüdistatavatelt kahju hüvitamist tegelikult makstud toetuse ulatuses.

21 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab siiski, et Najvyšší súd Slovenskej republiky (Slovaki Vabariigi kõrgeim kohus) kohtupraktikat arvestades ei võimalda kriminaalmenetluse seadustiku § 46 tal kriminaalmenetluses tunnustada riigi asutuste õigust kahju hüvitamisele. Najvyšší súd Slovenskej republiky (Slovaki Vabariigi kõrgeim kohus) kriminaalkolleegium esitas 29. novembril 2017 nimelt arvamuse, milles ta kinnitas, et: „[r]iigi varalised õigused, mis tulenevad erinevat liiki makse käsitlevatest õigusnormidest, mille kohta teeb oma pädevusalas otsuse eelkõige pädev ametiasutus maksuseadustikus sätestatud menetluse kohaselt, sh õigus, mis tuleneb maksukohustuslase põhjendamatult esitatud käibemaksu mahaarvamise või aktsiisimaksu tagastamise taotlusest, on halduslikku laadi ning vastavaid otsuseid arutab halduskohus[;] neid õigusi ei saa kasutada kahju hüvitamise nõude esitamiseks kriminaalmenetluses vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku § 46 lõikele 3 […]. Nii on seega välistatud kattumine või pädevuskonflikt erinevate organite (haldusorgani ja kohtu) vahel ning mitme otsuse tegemine ühe ja sama õiguse küsimuses“. Najvyšší súd Slovenskej republiky (Slovaki Vabariigi kõrgeim kohus) täpsustas samuti, et need õiguslikud kaalutlused on *mutatis mutandis* „kehtivad ka iga muu varalise õiguse puhul, mis selle materiaalõiguslikku alust (st seda õigust reguleerivat õigusnormi) arvestades ei ole kahju hüvitamise nõue, sh mittevaraline kahju“.

22 Najvyšší súd Slovenskej republiky (Slovaki Vabariigi kõrgeim kohus) on seejärel seda kohtupraktikat kohaldanud kriminaalmenetlustes, mis puudutavad liidu finantshuve kahjustavaid rikkumisi ja toetustega seotud pettusi. Eelotsusetaotluse esitanud kohus eeldab seega, et ta kohaldab seda ka juhul, kui tema otsuse peale põhikohtuasjas esitatakse apellatsioonkaebus.

23 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et selle kohtupraktika kohaldamine põhikohtuasjas võib takistada riigil esitada nõudeid pettusega tekitatud kahju hüvitamiseks. Najvyšší súd Slovenskej republiky (Slovaki Vabariigi kõrgeim kohus) kohtupraktikas viidatud haldusmenetlust saab nimelt läbi viia üksnes asjaomase toetuse saaja suhtes. Põhikohtuasjas on aga tegemist äriühingutega, kellel ei ole enam mingit vara ja kes on äriregistrist isegi kustutatud. Selline menetlus ei saa seega võimaldada alusetult makstud toetusi tagasi nõuda. Seevastu kahju hüvitamise hagi esitamine kriminaalmenetluses, mis on algatatud füüsiliste isikute, käesoleval juhul nende äriühingute osanike ja juhatuse liikmete suhtes, võiks anda võimaluse saada hüvitisi, mida riik nõuab.

24 Lisaks sellele küsimusele soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas rahalises vormis antud vähese tähtsusega abi tuleb hinnata iga äriühingu puhul eraldi või üldiselt, kuna neid juhiti tsentraliseeritult. Lõpuks soovib ta teada, kas käesoleval juhul tuleb kahjuna käsitada alusetult saadud toetuse kogusummat või tuleb sellest maha arvata kulud, mis olid küll kantud täiesti õiguspäraselt, kuid üksnes pettuse varjamiseks, avastamise edasilükkamiseks ja seega kogu antud summa kättesaamiseks.

25 Neil asjaoludel otsustas Špecializovaný trestný súd (kriminaalasjade erikohus, Slovakkia), leides, et põhikohtuasjas on vaja tõlgendada liidu õigust, menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

„1. Kas […] direktiivi 2012/29 kohaldatakse seoses õigustega (peamiselt kannatanu õigus osaleda aktiivselt kriminaalmenetluses ja õigus nõuda sellises menetluses kahju hüvitamist), mis ei ole nende laadi tõttu ainult füüsilisel isikul kui aistinguvõimelisel olendil, [vaid] ka juriidilistel isikutel ja riigil ning konkreetsemalt riigiasutustel, keda riigisisene õigus tunnustab kriminaalmenetluses kannatanuna?

2. Kas […] põhiõiguste harta artiklitega 17 ja 47, [ELTL] artikli 325 ning […] määruse nr 1260/1999 artikli 38 lõike 1 punktiga h koostoimes […] määrusega nr 1681/94 on vastuolus õigusnormid ja kohtupraktika, mille puhul ei saa riik nõuda kriminaalmenetluses sellise kahju hüvitamist, mille põhjustas talle süüdistatava toimepandud pettus, mille tulemusel omandati vahendeid […] liidu eelarvest alusetult, ega vaidlustada kriminaalmenetluse seadustiku § 256 lõike 3 alusel kohtumäärust, millega kohus otsustab mitte lubada tal või pädeval ametiasutusel kui kannatanul nõuda põhikohtuistungil kahju hüvitamist, ega ole tema käsutuses ka muud liiki menetlust, milles

ta saaks kasutada oma õigust süüdistatava suhtes – mille tagajärg on see, et tema õigust nõuda kahju hüvitamist ei saa tagada ka süüdistatava vara ja varaliste õiguste arvelt kriminaalmenetluse seadustiku § 50 alusel ja tegelikult ei saa kõnealust võlga sisse nõuda?

3. Kas […] määruse nr 994/98 artiklis 2 kasutatud mõistet „sama ettevõte“ koostoimes määruse nr 69/2001 […] artikli 2 lõikega 2 tuleb tõlgendada puhtalt formaalses mõttes nii, et määrava tähtsusega kriteerium on teha kindlaks, kas asjaomased äriühingud on riigisisese õiguse kohaselt iseseisva õigusvõimega juriidilised isikud ning seega saab igaühele nendest äriühingutest anda riigiabi kuni 100 000 eurot, või on määrava tähtsusega kriteerium niisuguste äriühingute toimimise ja juhtimise tegelik viis, mis kuuluvad samadele isikutele ja mis on seeläbi omavahel seotud nagu emaettevõtja juhitud tütarettevõtjate süsteem – isegi kui need kõik on riigisiseses õiguses eraldi juriidilised isikud –, ning seega tuleb neid pidada „samaks ettevõtjaks“ ja nad võivad üheainsa süsteemina saada ainult ühe korra riigiabi summas 100 000 eurot?

4. Kas […] finantshuvide kaitse konventsioonis [või direktiivis 2017/1371] tähistab mõiste „kahju“ üksnes seda osa alusetult saadud vahenditest, mis on pettusega otseselt seotud, või tähistab see ka tegelikult kantud ja nõuetekohaselt tõendatud kulusid ning abi kasutamist, kui on tõendatud, et need kulutused olid vajalikud, et pettust varjata, pettuse avastamist edasi lükata ja saada kätte antud riigiabi kogu summa?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

Kolmanda ja neljanda küsimuse vastuvõetavus

26 Alustuseks tuleb meelde tuletada, et Euroopa Kohtu väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on ELTL artiklis 267 sätestatud menetlus Euroopa Kohtu ja liikmesriikide kohtute koostöö vahend, mille abil annab Euroopa Kohus liikmesriikide kohtutele liidu õiguse tõlgendusi, mida nad vajavad nende menetluses olevate vaidluste lahendamiseks (vt eelkõige 27. novembri 2012. aasta kohtuotsus Pringle, C-370/12, EU:C:2012:756, punkt 83 ja seal viidatud kohtupraktika).

27 ELTL artiklis 267 sätestatud Euroopa Kohtu ja liikmesriikide kohtute koostöö raames on üksnes asja menetleval ja selle lahendamise eest vastutaval liikmesriigi kohtul õigus kohtuasja eripära arvesse võttes hinnata nii eelotsusetaotluse vajalikkust asjas otsuse langetamiseks kui ka Euroopa Kohtule esitatavate küsimuste asjakohasust. Seega, kui küsimused on esitatud liidu õiguse tõlgendamise kohta, on Euroopa Kohus üldjuhul kohustatud otsuse tegema (25. juuli 2018. aasta kohtuotsus AY (vahistamismäärus – tunnistaja), C-268/17, EU:C:2018:602, punkt 24 ja seal viidatud kohtupraktika).

28 Sellest järeldub, et eeldatakse, et liidu õiguse tõlgendamise küsimused, mis liikmesriigi kohus on esitanud õiguslikus ja faktilises raamistikus, mille ta on määratlenud omal vastutusel ja mille paikapidavust Euroopa Kohus ei pea kontrollima, on asjakohased. Euroopa Kohus võib liikmesriigi kohtu esitatud eelotsusetaotluse jätta läbi vaatamata üksnes juhul, kui on ilmne, et taotletaval liidu õiguse tõlgendamisel puudub igasugune seos põhikohtuasja faktiliste asjaolude või esemega, kui probleem on hüpoteetiline või kui Euroopa Kohtule ei ole teada vajalikke faktilisi või õiguslikke asjaolusid, et anda tarvilik vastus talle esitatud küsimustele (25. juuli 2018. aasta kohtuotsus AY (vahistamismäärus – tunnistaja), C-268/17, EU:C:2018:602, punkt 25 ja seal viidatud kohtupraktika).

29 Seega, kuna eelotsusetaotlus on Euroopa Kohtus toimuva menetluse alus, on möödapääsmatult vajalik, et liikmesriigi kohus selgitaks selles taotluses põhikohtuasja vaidluse faktilist ja õiguslikku raamistikku ja kas või minimaalselt põhjusi, mille alusel ta on valinud välja liidu õiguse sätted, mida ta palub tõlgendada, samuti seost, mille ta on tuvastanud nende sätete ja tema menetluses olevas kohtuasjas

kohaldatavate riigisiseste õigusnormide vahel (vt selle kohta eelkõige 26. jaanuari 1993. aasta kohtuotsus Telemarsicabruzzo jt, C-320/90–C-322/90, EU:C:1993:26, punkt 6, ja 9. märtsi 2017. aasta kohtuotsus Milkova, C-406/15, EU:C:2017:198, punkt 73).

30 Need eelotsusetaotluse sisu puudutavad kumulatiivsed nõuded on sõnaselgelt esitatud Euroopa Kohtu kodukorra artiklis 94 ning neid on korratud ka Euroopa Liidu Kohtu soovitustes liikmesriikide kohtutele eelotsuse taotlemiseks (ELT 2018, C 257, lk 1). Soovituste punkti 15 kolmandas taandes on märgitud, et eelotsusetaotlus peab sisaldama „selgitust, millistel põhjustel eelotsusetaotluse esitanud kohus tõstatas liidu õigusnormide tõlgendamise või kehtivuse küsimuse ning millist seost ta nende õigusnormide ja põhikohtuasjas kohaldatavate riigisiseste õigusnormide vahel näeb“.

31 Euroopa Kohus peab kolmanda ja neljanda küsimuse vastuvõetavust analüüsima nendest põhimõtetest lähtudes.

Kolmas küsimus

32 Kolmanda küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kuidas tõlgendada mõistet „sama ettevõte“, mida on kasutatud määruse nr 994/98 artiklis 2, koostoimes määruse nr 69/2001 artikli 2 lõikega 2, et hinnata, kas põhikohtuasjas riigiabi suhtes kohaldatavast õigusest võidakse kõrvale hiilida.

33 Slovakkia valitsus leiab, et kolmas küsimus on vastuvõetamatu, kuna sellel puudub ilmselgelt seos põhikohtuasja esemega. Eriprokuratuuri büroo väidab omalt poolt, et see küsimus on vastuvõetamatu, kuna see on hüpoteetiline ja põhjendamatu.

34 Käesoleval juhul tuleb põhikohtuasjas teha otsus süütegudes süüdistatavate isikute võimaliku kriminaalvastutuse kohta ja vajaduse korral nende isikute kohustuse kohta hüvitada riigile tekitatud kahju juhul, kui nende vastutus tuvastatakse.

35 Eelotsusetaotluses ei ole siiski täpsustatud põhjuseid, miks eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et tema menetluses oleva vaidluse lahendamiseks on vaja tõlgendada määruse nr 994/98 artiklis 2 sisalduvat mõistet „sama ettevõte“ koostoimes määruse nr 69/2001 artikli 2 lõikega 2.

36 Järelikult on kolmas küsimus vastuvõetamatu.

Neljas küsimus

37 Neljanda küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas mõiste „kahju“ finantshuvide kaitse konventsiooni ja direktiivi 2017/1371 tähenduses peab hõlmama tegelikult tekkinud ja nõuetekohaselt põhjendatud kulusid ning rahalise toetuse kasutamist, kui on tõendatud, et need olid vajalikud pettuse varjamiseks, pettuse avastamise edasilükkamiseks ja kogu kõnealuse riigiabi kättesaamiseks.

38 Slovakkia valitsus väidab, et see küsimus on vastuvõetamatu, kuna eelotsusetaotlus ei sisalda faktilisi ega õiguslikke asjaolusid, mis võimaldaksid Euroopa Kohtul anda sellele tarviliku vastuse.

39 Esitamata sõnaselgelt vastuvõetamatuse vastuväidet, rõhutavad nii eriprokuratuuri büroo kui ka komisjon, et eelotsusetaotlus ei viita ühelegi finantshuvide kaitse konventsiooni või direktiivi 2017/1371 konkreetsele sättele.

40 Sellega seoses tuleb märkida, et eelotsusetaotluses ei ole täpsustatud, millised on põhikohtuasjas kohaldatavad riigisisesed õigusnormid, ega ole selles esitatud ka teavet nende liidu õigusnormide valiku põhjuste kohta, mille tõlgendamist eelotsusetaotluse esitanud kohus palub, või miks vastus neljandale küsimusele võiks mõjutada selle vaidluse lahendust.

41 Seega, paludes sisuliselt Euroopa Kohtul määratleda mõiste „kahju“, lähtudes finantshuvide kaitse konventsioonist, milles seda mõistet ei mainita, või direktiivist 2017/1371, mis ei ole põhikohtuasja suhtes kohaldatav, sest see on kõnealuste asjaolude asetleidmisest hilisem, viitamata samas ühelegi riigisisesele õigusnormile ja andmata teavet selle kohta, kuidas ta kavatseb seda vastust kasutada, ei ole eelotsusetaotluse esitanud kohus edastanud Euroopa Kohtule vajalikke faktilisi ja õiguslikke asjaolusid, mis võimaldaksid tal esitatud küsimustele vastata.

42 Järelikult on neljas küsimus vastuvõetamatu.

Sisulised küsimused

Esimene küsimus

43 Esimese küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2012/29 artikli 2 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et see direktiiv on kohaldatav ka juriidiliste isikute ja riigi suhtes, kuna riigisisene õigus tunnustab neid kriminaalmenetluses kannatanuna.

44 Sellega seoses tuleb märkida, et vastavalt direktiivi 2012/29 artikli 1 lõikele 1 on selle direktiivi eesmärk anda kuriteoohvritele teatavaid tagatisi. Selle direktiivi artikli 2 lõikes 1 on mõiste „kuriteoohver“ artikli 1 tähenduses määratletud kui füüsiline isik, kes on kannatanud kahju, sealhulgas füüsilist, vaimset või emotsionaalset kahju, või kandnud varalist kahju, mille on otseselt põhjustanud kuritegu, ning sellise isiku pereliige, kelle surma kuritegu otseselt põhjustas, ja kes on selle isiku surma tagajärjel kahju kannatanud.

45 Selline sõnastus ilmselgelt ei võimalda hõlmata selle direktiivi kohaldamisalasse juriidilisi isikuid.

46 Seega tuleb esimesele küsimusele vastata, et direktiivi 2012/29 artikli 2 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et see direktiiv ei ole kohaldatav juriidiliste isikute ega riigi suhtes, isegi kui riigisisene õigus tunnustab neid kriminaalmenetluses kannatanuna.

Teine küsimus

47 Teise küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas ELTL artiklit 325 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus riigisisesed õigusnormid, nagu neid on tõlgendatud liikmesriigi kohtupraktikas, mille kohaselt ei või riik kriminaalmenetluses esitada nõuet hüvitada kahju, mille põhjustas talle süüdistatava toimepandud pettus, mille tagajärjel omandati liidu eelarvest alusetult vahendeid, ega ole selle menetluse raames tema käsutuses ka muud liiki õiguskaitsevahendit, mille abil ta saaks teostada oma õigust süüdistatava suhtes.

48 Kõigepealt väärib meelde tuletamist, et vastavalt Euroopa Kohtu praktikale kohustavad ELTL artikli 325 lõiked 1 ja 2 liikmesriike võitlema liidu finantshuve kahjustava ebaseadusliku tegevuse vastu tõkestavate ja tõhusate meetmetega ning kohustavad neid eelkõige võtma liidu finantshuve kahjustavate pettuste vastu samu meetmeid, mida nad võtavad omaenda finantshuve kahjustavate pettuste vastu (26. veebruari 2013. aasta kohtuotsus Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, punkt 26 ja seal viidatud kohtupraktika).

49 Sellega seoses on Euroopa Kohus juba selgitanud, et liikmesriikidel on vabadus valida kohaldatavad karistused, mis võivad olla nii väärteokaristuse kui ka kriminaalkaristuse vormis või neist kahest kombineeritud, täpsustades samas, et raske pettuse korral võivad kriminaalkaristused siiski olla hädavajalikud (vt selle kohta 8. septembri 2015. aasta kohtuotsus Taricco jt, C-105/14, EU:C:2015:555, punkt 39).

50 Liikmesriikidel on seega konkreetse tulemuse saavutamise kohustus, mis ei ole seotud ühegi tingimusega ELTL artikli 325 lõigetes 1 ja 2 sätestatud reegli kohaldamiseks. Seega on nende sätete toime – vastavalt liidu õiguse esimuse põhimõttele nende sätete ja liikmesriikide riigisisese õiguse vastastikuses seoses – muuta kõik nendega vastuolus olevad riigisiseste õigusaktide sätted alates nende jõustumisest õiguslikult kohaldamatuks (vt selle kohta 8. septembri 2015. aasta kohtuotsus Taricco jt, C-105/14, EU:C:2015:555, punktid 51 ja 52).

51 Käesolevas asjas kaalub eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsemalt küsimust, kas ELTL artiklist 325 tulenevate kohustustega on kooskõlas riigisisesed kriminaalmenetlusnormid – nagu neid on tõlgendatud liikmesriigi kohtupraktikas –, mis ei võimalda niisuguses kohtuasjas nagu põhikohtuasi tunnustada kriminaalmenetluses riigi õigust kahju hüvitamisele kannatanuna.

52 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib siiski, et riik saab alusetult makstud summad tagasi nõuda, algatades haldusmenetluse finantsdistsipliini rikkumise tõttu vastavalt seaduse nr 523/2004, millega kehtestatakse haldusasutuste eelarve-eeskirjad, §-le 31. Ta selgitab, et selle sätte kohaselt kujutab riigi rahaliste vahendite andmine või kasutamine muudel eesmärkidel kui need, mis on nendele vahenditele määratud, endast finantsdistsipliini rikkumist. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul võimaldab haldusmenetlus aga alusetult makstud rahalise toetuse tagasimaksmist nõuda üksnes ametlikult toetusesaajalt, kes antud juhul on juriidilised isikud.

53 Slovakkia valitsus väidab oma kirjalikes seisukohtades, et vastavalt riigisisesele õigusele on riigil ka võimalus esitada tsiviilhagi, mis ei võimalda tal mitte ainult kohaldada alusetult saadud toetuse adressaadiks oleva juriidilise isiku tsiviilvastutust, vaid ka nõuda pärast kriminaalkorras süüdimõistmist kahju hüvitamist süüdi mõistetud füüsiliselt isikult.

54 Selles kontekstis on oluline meeles pidada, et ELTL artikli 325 lõike 1 kohaselt peavad liikmesriigid liidu finantshuve kahjustava ebaseadusliku tegevuse vastu võitlemiseks võtma meetmeid, mis on tõkestavad, tõhusad ja samaväärseid meetmetega, mis on võetud riigisisesel tasandil, et võidelda asjaomase liikmesriigi finantshuve kahjustavate pettuste vastu.

55 Nagu komisjon rõhutas, on liikmesriigid eelkõige kohustatud võtma tõhusad meetmed, mis võimaldavad tagasi saada liidu eelarvest osaliselt rahastatud toetuse saajale alusetult makstud summad. Seevastu ei kehtesta ELTL artikkel 325 liikmesriikidele mingeid kohustusi – peale selle, et meetmed peavad olema tõhusad – menetluse suhtes, mis peab võimaldama sellisele tulemusele jõuda, mistõttu liikmesriikidel on selles osas teatav tegutsemisruum, tingimusel et järgitakse võrdväärsuse põhimõtet.

56 Sellega seoses tuleb kõigepealt märkida, et asjaolu, et samal ajal eksisteerivad erinevad õiguskaitsevahendid, millel on erinevad eesmärgid, mis on omased vastavalt haldusõigusele, tsiviilõigusele või karistusõigusele, ei saa iseenesest kahjustada tõhusat võitlust liidu finantshuve kahjustavate pettuste vastu, kui riigisisesed õigusnormid tervikuna võimaldavad liidu eelarvest alusetult tehtud makseid sisse nõuda.

57 Käesolevas asjas soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsemalt teada, kas ELTL artiklis 325 sätestatud tulemuse saavutamise kohustus on täidetud juhul, kui riigil ei ole kriminaalmenetluses kannatanuna õigust kahjuhüvitisele ja kui haldusmenetluses on alusetult makstud rahalist toetust võimalik tagasi nõuda üksnes toetuse saanud juriidiliselt isikult.

58 Sellega seoses tuleb esiteks märkida, et nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktist 56, siis ainuüksi see, et riigil ei ole kriminaalmenetluses õigust nõuda kannatanuna kahju hüvitamist, ei saa olla iseenesest vastuolus ELTL artiklist 325 tulenevate kohustustega.

59 Kuigi kriminaalkaristused võivad tõepoolest olla hädavajalikud selleks, et riigid saaksid tõhusalt ja tõkestavalt võidelda teatavate raskete pettuste vastu (8. septembri 2015. aasta kohtuotsus Taricco jt, C-105/14, EU:C:2015:555, punkt 39, ja 5. detsembri 2017. aasta kohtuotsus M.A.S. ja M.B., C-42/17, EU:C:2017:936, punkt 34), on sellised karistused kehtestatud selleks, et tagada riigisisese õiguse hoiatav mõju ja nende eesmärk ei ole võimaldada alusetult makstud summade tagastamist.

60 Teiseks tuleneb käesoleva kohtuotsuse punktist 56, et ELTL artiklis 325 sätestatud tulemuse saavutamise kohustuse täitmiseks piisab sellest, kui asjaomase liikmesriigi õiguskorras on olemas tõhus õiguskaitsevahend liidu finantshuvidele tekitatud kahju hüvitamiseks, olgu see siis kriminaal-, haldus- või tsiviilmenetluses, kui see võimaldab sisse nõuda alusetult saadud maksed ja kui kriminaalkaristused võimaldavad võidelda raskete pettustega.

61 Nii on see käesolevas asjas juhul, kui riigil on – ja seda peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus – vastavalt kohaldatavale riigisisesele õigusele võimalus algatada esiteks haldusmenetlus, mis võimaldab tal nõuda tagasi toetuse adressaadiks olevale juriidilisele isikule alusetult makstud summad, ja teiseks tsiviilmenetlus, mille eesmärk ei ole mitte ainult nõuda tsiviilvastutuse kohaldamist alusetult saadud toetuse adressaadiks oleva juriidilise isiku suhtes, vaid ka nõuda kriminaalkorras süüdimõistmise järel kahju hüvitamist süüdi mõistetud füüsiliselt isikult.

62 Järelikult tuleb teisele küsimusele vastata, et ELTL artiklit 325 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus riigisisesed õigusnormid, nagu neid on tõlgendatud liikmesriigi kohtupraktikas, mille kohaselt ei või riik kriminaalmenetluses esitada nõuet hüvitada kahju, mille põhjustas talle süüdistatava toimepandud pettus, mille tagajärjel omandati liidu eelarvest alusetult vahendeid, ega ole selle menetluse raames tema käsutuses ka muud liiki õiguskaitsevahendit, mille abil ta saaks teostada oma õigust süüdistatava suhtes, kui riigisisestes õigusnormides on ette nähtud tõhusad menetlused, mis võimaldavad liidu eelarvest alusetult saadud toetused tagasi nõuda – seda asjaolu peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus.

Kohtukulud

63 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kolmas koda) otsustab:

1. **Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta direktiivi 2012/29/EL, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK, artikli 2 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et see direktiiv ei ole kohaldatav juriidiliste isikute ega riigi suhtes, isegi kui riigisisene õigus tunnustab neid kriminaalmenetluses kannatanuna.**

2. **ELTL artiklit 325 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus riigisisesed õigusnormid, nagu neid on tõlgendatud liikmesriigi kohtupraktikas, mille kohaselt ei või riik kriminaalmenetluses esitada nõuet hüvitada kahju, mille põhjustas talle süüdistatava toimepandud pettus, mille tagajärjel omandati Euroopa Liidu eelarvest alusetult vahendeid, ega ole selle menetluse raames tema käsutuses ka muud liiki õiguskaitsevahendit, mille abil**

ta saaks teostada oma õigust süüdistatava suhtes, kui riigisisestes õigusnormides on ette nähtud tõhusad menetlused, mis võimaldavad Euroopa Liidu eelarvest alusetult saadud toetused tagasi nõuda – seda asjaolu peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus.

Allkirjad